

Din muslimska patient

– INFORMATION TILL DIG
SOM VÅRDAR PATIENTER MED ISLAMISK TRO

Din muslimska patient

– INFORMATION TILL DIG
SOM VÅRDAR PATIENTER
MED ISLAMISK TRO

Detta dokument är framtaget 2015 – 2017 av Arbetsgruppen för den muslimska andliga vården i sjukvården. Denna grupp består av personer som är utsedda av riksorganisationerna inom Islamiska Samarbetsrådet (ISR) att arbeta med frågor som rör den muslimska andliga vården inom hälso- och sjukvården. ISR är ett statsbidragsberättigat samverkansorgan för islamiska riksorganisationer som funnits sedan 1989 och som sedan 2006 arbetar med att bygga upp den muslimska institutionssjälavården på svenska sjukhus. I detta arbete ingår bland annat att fördela ekonomiskt stöd och utbildning till de muslimska sjukhuskoordinatorer, sjukhusimamer och kontaktpersoner som är verksamma i Sverige. 2016 finns det åtta avlönade muslimska sjukhuskoordinatorer i Sverige och tre sjukhusimamer. Följande organisationer ingår i Islamiska Samarbetsrådet:

Förenade Islamiska föreningar i Sverige (FIFS)

Islamiska kulturcenterunionen i Sverige (IKUS)

Sveriges muslimska förbund (SMF)

Svenska islamiska församlingarna (SIF)

Islamiska shiasamfunden i Sverige (ISS)

Bosniakiska islamiska samfundet (BIS)

Islamiska fatwabyrån i Sverige (IFBS)

Dokumentet är ett försök att samla grundläggande information som kan vara till hjälp för vårdpersonal i mötet med muslimska patienter. Vi som skrivit dokumentet är medvetna om att det finns många olika tolkningar, skolbildningar och traditioner inom islam och vi uppmanar därmed läsaren att se detta som en av flera källor till kunskap. Vårt dokument kan – och kanske bör – kompletteras med andra källor: man kan rådfråga någon person kunnig inom islamisk församling eller riksorganisation, prata med vårdpersonal med muslimsk bakgrund, söka alternativ litteratur. Och kanske viktigast av allt: ställ frågor till patienten du möter!

Redaktör för föreliggande dokument är Smajo Sahat som är verksam som sjukhusimam i Skövde sedan 2006.

För kontaktuppgifter och information om den muslimska andliga vården inom hälso- och sjukvården kan man besöka www.muslimsksjukhuskoordinator.se

Vi svarar gärna på frågor från vårdpersonal om ni undrar över något som rör muslimer i vården!

Uppbyggnaden av den muslimska andliga vården sker i samverkan med Myndigheten för stöd till trossamfund (SST).

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	4
BAKGRUND	6
KULTUR OCH KULTURMÖTEN	6
RELIGIÖSA OCH KULTURELLA VÄRDEN	7
KORT OM ISLAM	9
ISLAMSKÄLLOR	10
SKAPAREN AV LIVET	10
OM SJUKDOM OCH SJUKHUSVISTELSE	13
SJUKDOM	14
VÅRD AV DEN SJUKE	16
LÄKARUNDERSÖKNING	16
TILLÅTEN OCH OTILLÅTEN FÖDA	16
SKYLDIGHET ATT BESÖKA DE SJUKA	17
BÖNESTUNDER PÅ SJUKHUSEN	18
SJUKHUSVISTELSE - MANLIGT OCH KVINNLIGT	18
MEDICIN	19
GE OCH TA EMOT BLOD	19
FRÅGOR SOM RÖR BARN	20
BEFRUKTNING	22
ABORT	22
MISSFALL	23
RITUALER VID DÖDSFALL AV FOSTER ELLER BARN	23
FÖDELSE	24
AMNING	24
OMSKÄRELSE	24
LIVETS SLUTSKEDE, DÖDSFALL OCH LIVET EFTER DÖDEN	27
VID DÖDSFALL	28
DÖDSBEGREPPET	29
SJÄLMORD	29
OBDUKTION	29
TRANSPLANTATION	30
KREMERING	30
TVAGNING OCH SVEPNING AV DE AVLIDNA	30
PÅ BEGRAVNINGSPLATSEN	30
OM ANDLIG VÅRD PÅ SVENSKA SJUKHUS	32
ANDLIG VÅRD BYGGER PÅ IDEELLA KRAFTER	34
MUSLIMSK ANDLIG VÅRD — VAD ÄR DET?	34
MUSLIMSKASJUKHUSKOORDINÄTORER OCH SJUKHUSIMAMER I TJÄNST	35

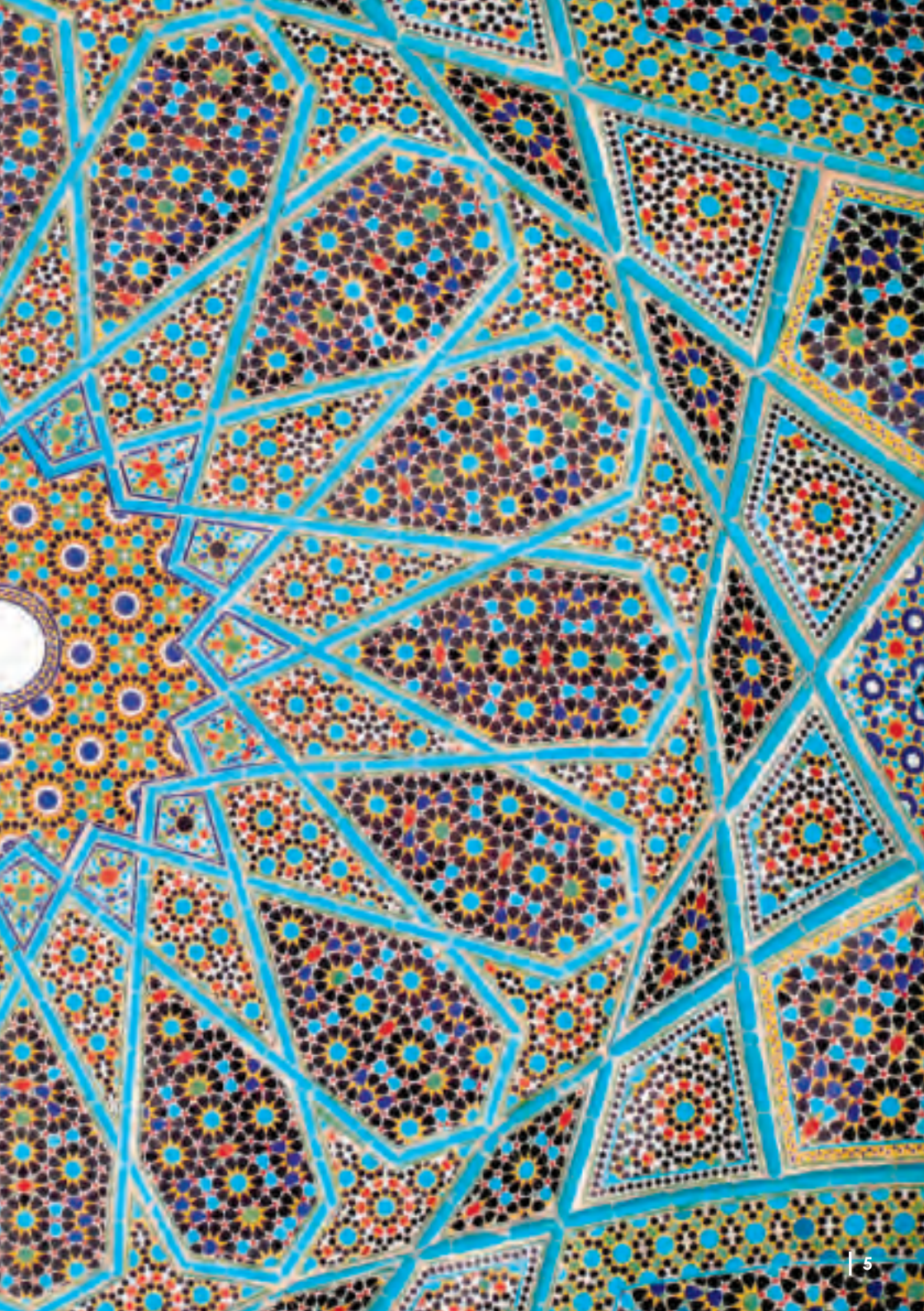
INLEDNING

Dagens Sverige är ett mångkulturellt och mångreligiöst samhälle. Detta är till stor del ett resultat av den invandring som skett från 1960-talet och framåt. Idag finns det vid sidan av Svenska kyrkan och frikyrkorna också bland annat ortodoxa kyrkor, katolska kyrkan, buddhistiska samfund – och ett antal muslimska samfund.

Idag uppskattas antalet muslimer till mellan 500 000 och 600 000 personer i Sverige. Denna beräkning är gjord med utgångspunkt i vilka ursprungsländer som finns bland Sveriges utlandsfödda befolkning. I vilken grad dessa personer praktiserar islam är svårt att mäta. En del är djupt engagerade i sin religion, andra kanske mest ser det som en fråga om grupp man tillhör och vilken tradition man är uppväxt i. De sju statsbidragsberättigade muslimska trossamfunden rapporterar 2016 att man har över 130 000 registrerade medlemmar – och många fler icke-registrerade regelbundna besökare varje år.

För dig som vårdar patienter med islamisk tro kan det vara bra att känna till något om muslimernas traditioner. Detta tror vi kan ge goda förutsättningar i mötet mellan sjukvårdspersonal och muslimer som vårdtagare. Därför har vi sammanställt de grundläggande etiska och medicinska regler som gäller inom Islam. —————→

BAKGRUND

Människor med olika kulturella och religiösa bakgrund möts inom vården. Oavsett vilken religiös eller kulturell tillhörighet en patient har, anser vi, bör sjukvårdspersonalen fråga patienten om hur han/hon önskar bli vårdad. Det är helt enkelt viktigt att den personliga åsikten respekteras, så långt det är möjligt.

Patienter med muslimsk identitet är inte en homogen grupp. Därför är det viktigt att sjukvårdspersonal har en viss kunskap om hur religionen kan påverka omvårdnaden av en patient med muslimsk bakgrund och vara medvetna om de skillnader som kan finnas. I mötet med människor från andra delar av världen är det viktigt att sjukvårdspersonalen har med sig kunskapen att alla skillnader inte beror på kultur och religion, utan också kan bero på situationen i det nya landet. Invandrade personer befinner sig ofta i en utsatt situation, inte bara för att många lämnar sitt land och dess sociokulturella värden, utan för att de måste sätta sig in i och anpassa sig till ett nytt samhälle, ett nytt system.

I vård mötet kan det också vara värt att reflektera över att personer som tillhör religiösa och kulturella minoriteter också kan brottas med upplevelser av att vara stigmatiserade och marginaliserade i mötet med offentliga institutioner – detta gäller också muslimer i Sverige. Vi bör vara medvetna om de likheter och skillnader som finns i hur man praktiserar sin religion, för att kunna bemöta dessa patienter med en förståelse och öppenhet.

KULTUR OCH KULTURMÖTEN

Det finns ingen religion som existerar fri från kulturell tolkning. För att förstå religiösa föreställningar och praktiker måste vi förstå begreppet kultur. Vi kan definiera kultur som ett kollektivt beteende som förändras med tiden. Beteenden formas genom kulturella, sociala och religiösa strukturer. Dessa är uppbyggda av värderingar, tro, normer och vanor som delas av personer inom samma kulturgrupp. Det kulturella tänkandet inom en grupp är en levande process och de kulturella värdena kan visa vägen för handlingar och beslut. Kulturer är dynamiska, de är varken statiska eller fixerade.

Kulturmöten kan resultera i en ömsesidig påverkan och är ofta ett möte med det främmande eller annorlunda. Beroende på om någon reagerar med rädsla eller nyfikenhet inför det främmande, resulterar det i olika reaktioner hos individen eller gruppen. Människor med olika värderingar möts varje dag utan att det får negativa konsekvenser och kan ofta upplevas givande.

RELIGIÖSA OCH KULTURELLA VÄRDEN

I olika samhällen har religionen olika betydelse för människor. Det skiljer sig också mellan olika människor inom samhällen. Religiösa värden kan också vara styrande och påverka människors beteende, attityder och handlingar.

Runt om i världen finns olika kulturella värden och övertygelser om hälsa och sjukdom. Det är viktigt att förstå kulturella skillnader och likheter och hur de kulturella värdena kan påverka bland annat attityder, beteende, beslut och etiska val.

KORT OM ISLAM

Islam är den näst största religionen i världen efter kristendom. Muslimer uppfattar själva den muslimska gruppen som en enda gemenskap (arabiska: umma), men där ryms också många olika skolbildningar och rörelser. Man räknar med två konfessionella huvudriktningar: sunni och shia. Det som alla muslimer har som gemensam grund är tron på Gud, som också benämns Allah. Guds profet är Muhammad (varefter muslimer säger "fred vare med honom" förkortas fvmh). Man brukar tala om fem grundpelare inom islam:

Trosbekännelsen – "Det finns ingen gud förutom Allah, och Muhammad (fvmh) är Allahs profet"

Bönen - en troende muslim ber fem gånger per dag.

Fastan - Ramadan är den månad under vilken muslimer fastar.

Allmosan - är en skatt som tron förpliktar muslimer.

Pilgrimsfärd - en gång under sin livstid bör en muslim - i mån av ekonomisk möjlighet - vallfärda till Mecka.

Alla muslimer erkänner dessa grundpelare men det finns variation i hur de uppfattas och praktiseras. —————>

ISLAMSKÄLLOR

Islams läror baseras på Koranen. Koranen är de uppenbarade orden från Allah, som dikterades ordagrant för profeten Muhammad (fvmh) mellan år 610 - 633. Utöver Koranen finns också det som kallas sunnah som ibland omnämns som hadith. Sunnah avser Muhammads (fvmh) ord, handlingar och bekräftelser i frågor som rör betydelsen och utövandet av Islam. För muslimer är hadith en form av uppenbarelse given till sändebudet Muhammad (fvmh), men inte Guds ord, som är fallet med Koranen.

SKAPAREN AV LIVET

Allah är Skaparen och upprätthållaren av universum. Då människan inte kan lära känna sin Skapare genom sina fysiska sinnen, har Allah uppenbarat information om sig själv genom en rad sändebud och profeter.

Vi känner igen några av dem från tidigare heliga skrifter som Bibeln och Torah. Alla folkslag på jorden har någon gång fått ett sändebud från Allah. Den siste av dessa sändebud var enligt islamiskt tro Muhammad, (fvmh), genom vilken Allahs budskap fullbordades. När Muhammad (fvmh), tillfrågades om vem Allah är, fick han en uppenbarelse från Allah själv att svara med följande svar:

"Säg [O Muhammad]: Han är Allah [som är] – en. Allah, den Evige [den av skapelsen Oberoende, av vilken alla beror]. Han har inte avlat och inte blivit avlad, och ingenting finns som liknar Honom." (Koranen - kapitel 112)

Allah har många namn eller attribut. Varje attribut beskriver en del av Allahs väsen så att vi kan förstå mer om vem Allah är. Enligt islamisk uppfattning har människan fått kroppen till låns av Allah. Eftersom vi lånat den, är vi skyldiga att vårda den. Det innebär bland annat att vi är skyldiga att söka medicinsk hjälp när vi är sjuka.

OM SJUKDOM OCH SJUKHUSVISTELSE

SJUKDOM

I muslimsk trosuppfattning kan ingenting hända utan Guds vetskap och utan Guds vilja – oavsett om det är bra eller dåligt. Denna uppfattning om varje människas öde och Guds fullkomliga makt över skapelsen är en av de sex grundläggande trossatserna i islam. Dessa trossatser kan räknas upp på följande sätt:

1. Tron på en, unik, ojämförbar Gud,
2. Tron på Guds änglar
3. Tron på Guds heliga skrifter
4. Tron på Guds profeter
5. Tron på livet efter döden, Domedagen och personligt ansvar för handlingar
6. Tron på Guds fullkomliga makt över människans öde

Tron på ödet innebär att det finns saker som är förutbestämda för oss. Både positiva och negativa saker. Det finns en Guds visdom bakom det – oavsett om människorna ser denna visdom eller inte.

Sjukdom och lidande är något som drabbar oss alla när vi lever på jorden. För en troende muslim uppfattas lidandet således som en prövning från Gud. Det finns många koranverser som talar om att meningen med livet är att lära känna Gud och dyrka Honom – och också att gå igenom prövningar. Gud säger i Koranen:

"Varje själ (människa) ska smaka döden; och Vi prövar er genom de frestelser [som följer] med såväl motgång som medgång. Och ni skall föras tillbaka till Oss."
(Koranen - kapitel 21 – vers 35)

Det är inte bara den sjuke som provas när han/hon drabbas av sjukdom, utan även de anhöriga. Vidare är den sjuke en prövning för själva vårdapparaten – och därigenom hela samhället. Profeten Muhammad (fvmh) sa:

"Gud prövar varje person beroende på hans/hennes trosnivå. De som provas hårdast är profeterna, därefter de mest rätttrådiga och så vidare. Men Gud i sin barmhärtighet prövar aldrig en person över hans/hennes förmåga."

Ur ett muslimskt religiöst perspektiv finns det med andra ord ett högre, gudomligt syfte med sjukdomen och lidandet. Detta syfte är i första hand att pröva människornas förtröstan för Gud, men också att rena människorna från synd och belöna de som lider. En troende muslim förväntas därför:

- att acceptera det som hänt som en del av ödet.
- att ha tålamod och vara tacksam att lidandet inte förvärras
- att be Gud ta bort sjukdomen och lidandet.
- att förvänta sig belöning för sitt lidande, sina böner och sitt tålamod.

Även om muslimer förväntas acceptera sjukdom som en prövning från Gud finns det samtidigt inget som förhindrar henne/honom att söka hjälp. Tvärtom uppmanas muslimer att alltid söka den bästa medicinska vård man kan få.

Profeten Muhammad (fvmh) sa: "För varje sjukdom finns en behandling – vare sig den är känd eller okänd."

Gud gav människan intellekt, sunt förnuft och förmågan till logiskt tänkande. Människan skall alltså göra sitt bästa för att bota en sjukdom - men hon avgör inte utgången. Denna attityd kan vara ett stöd att komma över en anhörigs - eller sin egen - sjukdom och lidande.

Vidare lärde Muhammad (fvmh) muslimerna att vi aldrig ska önska oss döden, hur allvarligt drabbad vi än är. Ur ett traditionellt muslimskt perspektiv har livet ett oändligt värde. Av den anledningen kan en minuts liv anses lika värdefullt som ett helt liv. Man får därför inte göra någonting som förkortar en annan människas liv eller påskyndar döden. I riktigt svåra stunder kan en muslim vända sig till Gud med följande bön:

"O Gud håll mig levande så länge livet är gott för mig och låt mig dö om döden är bättre för mig".

Muslimer tror på ett öde, föreskrivet av Gud – men de är inte blinda fatalister. Detta eftersom de vet att det öde som väntar dem kan förändras med böner till Gud. En troende muslim tappar aldrig hoppet om att hans sjukdom eller lidande kan förändras till det bättre. Vi förväntar oss belöning från Gud i det kommande, eviga livet när vi lider här på jorden.

VÅRD AV DEN SJUKE

Det är vår övertygelse att många muslimska patienter uppskattar en vård där det finns utrymme att få sin religiösa identitet och tradition respekterad. Detta kan till exempel innebära att få möjlighet att utföra tidebönen - även på ett sjukhus. För andra, till exempel muslimska kvinnor kan det betyda att i största möjligaste mån kunna bära traditionella kläder såsom slöja.

Oavsett om en muslimsk patient vårdas på sjukhus eller hemma är det viktigt för många att de inte är långt ifrån sina släktingar. Och att allt som kan stärka hemma känslan är stödjande. Det bästa sättet att ta reda på vad som är bäst för patienten i frågan är att fråga patienten själv om sina önskemål. Därför är det mycket viktigt att patienter som inte kan prata svenska får tillgång till en tolk.

En annan sak som kan vara viktigt för vårdpersonal att tänka på är att fredagar är muslimernas centrala gudstjänstdag. Många muslimska patienter, kanske särskilt de som regelbundet besöker sjukhuset för, uppskattar därför att kunna få sin behandling förlagd till en annan dag i veckan.

LÄKARUNDERSÖKNING

Många praktiserande muslimer efterfrågar att som patient – så långt det är möjligt – få bli undersökta av en läkare av samma kön. Denna önskan gäller också annan personal som närvarar vid undersökningen såsom sjuksköterskor och undersköterskor, läkarkandidater och tolkar. En sak som kan oroa vissa muslimska patienter är att det plötsligt kommer in (eller bara "kikar in") ny personal mitt under en eventuellt känslig läkarundersökning. Många vill inte blotta sina privata kroppsdelar (mellan naveln och knäna) – utom när det är absolut nödvändigt. Till sådana nödvändiga tillfällen räknas läkarundersökning, operationer, barnafödelse och liknande. Men även vid dessa tillfällen önskar många att få bli täckta med något skynke, så att han/hon inte behöver känna sig generad.

TILLÅTEN OCH OTILLÅTEN FÖDA

För muslimer anses fläskkött och blodmat förbjudet som föda. Eftersom islam också påbjuder att allt kött skall slaktas enligt vissa särskilda metoder (så kallad "halal-slakt"), finns det många muslimer som i Sverige väljer att helt avstå från allt kött. I vissa fall kan också till synes köttfria matvaror innehålla grisfett eller tillsatsämnen som framställts från grisar. Ett vanligt exempel på detta är gelatin som inte bara finns i livsmedel men också i många mediciner. Av denna anledning kan många muslimer som befinner sig i en vårdssituation önska att ställa frågor gällande

vilken mat som serveras och hur den tillagats. Även mer detaljerade frågor om tillsatser i läkemedel kan också förekomma av denna anledning.

SKYLDIGHET ATT BESÖKA DE SJUKA

I muslimsk tradition är det inte bara påbjudet att besöka den som är drabbad av sjukdom, många ser det närmast som en skyldighet. Detta påbud gäller för alla som befinner sig den sjukes närhet – inte bara släktingar och nära vänner. Det är också något som muslimerna har lovats belöning för i livet efter döden. Sändebudet Muhammad (fvmh), sa:

"Den som besöker en sjuk person tilltalas från himlen: "Du är god, din väg är god och du ska få din boning i Paradiset."

Detta är naturligtvis något i grunden mycket gott. I många av de länder där svenska muslimer har sina rötter är det vanligt att de sjukas anhöriga i större grad deltar i vården – jämfört med Sverige. De vakar vid den sjuke, hjälper med intimhygien osv. Detta för också med sig

att många muslimska patienter också i Sverige förväntar sig att ha familjen nära omkring sig – gärna dygnet runt. Här kan det ibland – visar erfarenheter – uppstå krockar med den svenska sjukvårdens restriktioner när anhöriga ibland inte till fullo hörsammar sjukhusens besökstider. Det har också förekommit klagomål från sjukhuspersonal som tycker att det kan vara svårt att göra sitt jobb när större grupper av släktingar samlas som stöd för en patient. Därför kan det vara viktigt att vårdpersonalen tydliggör sjukhusets regler för de anhöriga.

BÖNESTUNDER PÅ SJUKHUSEN

Det är påbjudet för vuxna muslimer att utföra tidebön (benämns ofta "göra salaats") vid ett antal tillfällen dagligen. Enligt muslimsk praxis gäller detta påbud så länge en muslim är vid medvetande och fysiskt kapabel. Vanligtvis innefattar bönen både stående position och knäfall. Men även en patient som bara kan sitta eller ligga kan önska att fullfölja bönen – efter bästa förmåga. I en vårdssituation uppskattar därför många muslimska patienter att sjukhuspersonalen respekterar att få möjlighet att utföra dessa böner och att patienten får den tid de behöver för detta. Vanligtvis tar varje bön upp till 15 minuter. Under själva bönen är det viktigt för en muslim att inte bli avbruten eller störd. Det är påbjudet att utföra de olika tideböerna vid bestämda perioder under dagen, som följer solens gång.

För vårdavdelningar och sjukhus där man önskar underlätta för inlagda muslimska patienter finns det flera sätt att gå dessa till mötes: en enkel sak kan vara att förvara några exemplar av Koranen som patienter kan låna. Utöver detta efterfrågar ofta muslimer (enklare) bönenamnet och tidtabeller för tidebönen. Det sistnämnda går ofta att hitta med hjälp av en sökning på internet. På många svenska orter kan också de lokala muslimska församlingarna ofta hjälpa sjukhusen med detta. Flera sjukhus i Sverige har idag så kallade "stilla rum" eller liknande, där muslimer kan utföra sin tidebön.

SJUKHUSVISTELSE - MANLIGT OCH KVINNLIGT

Muslimsk tradition påbjuder, som tidigare nämnt, att man bara bör visa de privata delarna av kroppen (mellan naveln och knäna) när det är absolut nödvändigt för fastställandet av diagnos, vid operation, barnafödelse – och liknande. Men även vid sådana tillfällen tycker många muslimer att läkaren skall täcka över patienten med något skynke, så att han/hon inte behöver känna sig generad.

Idag är alla sjukhusavdelningar i Sverige – förutom kvinnoklinikerna – blandade avdelningar. Det vill säga att kvinnor och män vårdas på samma avdelning. Vid platsbrist kanske till och med i samma sal. Detta upplever många muslimer som vi har pratat med som ett problem.

Vi som företrädar muslimska organisationer i Sverige förväntar oss inte att man skall börja möblera om på alla sjukhus. Men vi tror att det är bra om vårdpersonal känner till att muslimska patienter kan ha särskilda önskemål som rör just att blanda kvinnor och män i en vårdsituation – och om möjligt ta hänsyn till dessa. Det, tror vi, skulle öka förtroendet för vården bland många muslimer.

MEDICIN

Huvudregeln för muslimer är att avstå från medicin som innehåller ämnen som enligt islam är förbjudna, såsom alkohol eller ämnen som härrör från grisar. Undantag gäller när inga alternativ finns. Så har till exempel tidigare varit fallet med insulin. Förr fanns bara insulin som kommer från grisar, men nu finns annat insulin, och då är det viktigt att en muslimsk diabetiker får "rätt" sorts insulin.

GE OCH TA EMOT BLOD

Ur ett muslimskt teologiskt perspektiv finns inga hinder att ge och/eller ta emot blodtransfusioner. Att donera blod ses generellt som samhällsnyttigt och en välgärning. Koranen förkunnar att: "vem blir orsaken till att någons liv räddas, ses som räddning av livet på alla människor."

FRÅGOR SOM RÖR BARN

BEFRUKTNING

Inom islam, liksom många andra religioner, finns det ett teologiskt perspektiv på hur en människa blir till, från befruktning via embryo till ett foster och sedan den fullgångna bebisen. Många muslimer anser att det finns beskrivet i Koranen hela denna barnets tillblivelseprocess, bland annat i följande citat:

*"Därefter låter Han hennes avkomma avlas av en droppe av en oansenlig vätska".
(Koranen - kapitel 32 - verser 8-9)*

Sammanfattningsvis så beskriver det muslimska teologiska perspektivet att människan under den första perioden – 80 dagar – av sin utveckling i livmodern är att betrakta som en "grodd" (Koranens term: alaqah). Efter 80 dagar övergår fostret till ett nytt stadie som beskrivs som en "klump" (Koranens term: mudgah). I denna form förblir fostret i 40 dagar till. Efter sammanlagt 120 dagar andas själen in fostret. Koranen beskriver hela processen på följande sätt:

*"Vi har skapat människan av finaste lera; därefter lämnar Vi henne som en droppe säd i [skötets] fasta förvar. Därefter skapar Vi av droppen en grodd som sätter sig fast och av grodden en klump och i klumpen skapar Vi ben och dessa ben klär Vi med kött; därefter låter Vi henne stiga fram som en ny skapelse. Välsignad vare Gud, den bästa Formgivaren!"
(Koranen–kapitel 23 – verser 12-14)*

ABORT

Det föreligger inte något absolut förbud mot abort inom islamisk tradition. Istället finns flera synsätt och tolkningar rörande detta. Det finns islamiskt lärda jurister som till exempel tillåter abort av graviditeten om det finns tydlig och motiverad grund för det. Det vill säga om mammas liv är i fara, eller om fostret är allvarligt skadat. Mamman ska i samråd med läkarna besluta om det.

Som beskrivet i stycket ovan består utvecklingen av fostret från en droppe säd till en "klump" av tre perioder som sammantaget sker på 120 dagar. Vid den tredje periodens slut, beskriver traditionen att Gud nedsänder en ängel med uppgift att nedteckna fostrets levnadsbana, livsvillkor och händelser i livet. Först när dessa förhållanden är förutbestämda blåser ängeln slutligen in själen i fostret. De islamiska rättsskolorna är eniga om att det är vid denna stund, på den 120:e dagen, som är början till ett mänskligt liv. Före besjälningen betraktas fostret som ett levande väsen – men inte en människa. I en konfliktsituation mellan kvinnans och fostrets liv, har kvinnans liv rangordnats högre eftersom fostret i relation till kvinnan ses som en "ofärdig" människa.

MISSFALL

När ett missfall sker kan muslimska föräldrar, i likhet med andra föräldrar som drabbats, önska att man ordnar en begravning för det döda barnet. Begravningen utformas enligt föräldrarnas önskemål tillsammans med imam eller annan förrättare.

RITUALER VID DÖDSFALL AV FOSTER ELLER BARN

Profeten Muhammed (fvmh) har befallt muslimerna att be begravningsbön för barnen och be för deras föräldrar. Men rutinerna ser lite olika ut och lättast är att fråga föräldrarna hur de vill göra. Det generella påbudet inom islamisk tradition är att om fostret visat tecken på liv -- om det till exempel skrikit när det kommit ut, andats eller rört sig -- så anses det vara en fullgånge människa och man måste därför tvätta barnet, svepa det i tyg, be begravningsbön, och sedan begrava det.

Om det inte visar några tecken på liv, men ändå har mänskliga kännetecken såsom huvud, en hand eller en fot måste man endast tvätta fostret och sedan begrava det. Därtill påbjuder islamisk tradition att man bör ge det avlidna barnet ett namn. Föräldrar önskar ofta att vårdpersonalen kan hjälpa till i att svepa in fostret i vitt lakan innan fostret läggs in i kistan före begravningen.

FÖDELSE

När ett barn föds står naturligtvis glädjen högt i tak. Barnet ses som en gåva och ett förtroende från Gud. När Allah ger livet åt människan är det inte utan avsikt! Vid födelsen är det viktigt att uttala en särskild bön, i den nyföddes öron. I vissa muslimska länder är också valet av barnets namn en speciell händelse, som vanligtvis firas på den sjunde dagen efter dess födelse.

AMNING

I Koranen rekommenderar Gud kvinnan att amma sina barn i två år om hon kan. Det är inte obligatoriskt men starkt rekommenderat. Vidare kan det vara bra att känna till att man brukar tala om två olika syskonskap i den muslimska traditionen. Dels talar man om vanligt, biologiskt syskonskap, där syskonen har minst en gemensam förälder. Dels talar man om syskonskap som etableras genom amning. Det senare innebär alltså att barn från olika mödrar som i spädbarnsåldern ammas ett visst antal gånger av samma kvinna anses vara fostersyskon. På samma sätt uppstår även syskonskap mellan de spädbarn en kvinna ammar och hennes egna biologiska barn.

Det är alltså värdefullt och viktigt att kvinnan får veta om hennes barn får bröstmjolk från en annan kvinna.

OMSKÄRELSE

Omskärelse för pojkar bör ske så tidigt som möjligt. Bland muslimer anses det påbjudet att göra det från 7 dagar och framåt, men innan senast innan pojken blir myndig. En pojkes omskärelse kan vara en stor fest, inte bara för familjen, utan för alla släktingar och bekanta.

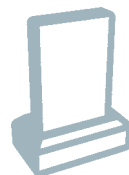
Socialstyrelsen uppskattar att 2000-3000 omskärelser av pojkar görs i Sverige varje år. De flesta görs av religiösa eller kulturella skäl. Av dem omskärs mellan 1000 och 2000 utanför den ordinarie sjukvården. En av de största orsakerna till detta är många landsting inte erbjuder omskärelse idag. Därför väljer många muslimska föräldrar att låta göra ingreppet i sina forna hemländer under semestern. När landstinget inte erbjuder omskärelse så finns risken att okunniga, obehöriga träder fram och då kan det bli problem. Mer måste göras för att tillfredsställas detta behov. Omskärelse för flickor har inget stöd i Islam, däremot utförs det i vissa muslimska länder av kulturella skäl.

LIVETS SLUTSKEDE, DÖDSFALL OCH LIVET EFTER DÖDEN

VID DÖDSFALL

Bara Gud vet när döden inträffar. Döden är ju slutet på det liv vi lever här på jorden, men islam lär oss att det också finns ett liv efter detta. När man vet att en person är nära livets slut uppmannas de närmaste att vara där. Anhörigas uppgift är att finnas där och att uppmuntra den döende att säga första halvan av trosbekännelsen: "La ilaha illa-Allah" ("Det finns ingen gud förutom Allah"). Profeten Muhammad (fvmh), sa: "om dessa är de sista ord en person yttrar i det här livet kommer han/hon till paradiset".

Inom den muslimska traditionen finns inga sakrament. Detta innebär att de olika ritualer och förberedelser som ska ske i samband med dödsfall kan utföras av en imam som också kanske är föreståndare för en muslimsk församling men det kan likväl vara en muslim som har kunskap om ritualer vid dödsfall.

Följande handlingar är påbjudet att utföra när en person avlidit:

- Sluta ögonen på den avlidne
- Täcka hela kroppen och ansiktet med ett lakan. Det kan göras av vårdpersonalen eller av anhöriga.
- När anhöriga och vänner kommer för att ta avsked kan de ta bort lakanet från ansiktet för att ta avsked och sedan lägga tillbaka det igen.
- Det är påbjudet för de anhöriga att be för den som har dött. Man kan också kyssa den döde på pannan eller kinden. Så gjorde sändebudet Muhammed (fvmh) vid sin sons död.
- Det är de anhörigas plikt att ordna med det praktiska kring begravningen. Om inga anhöriga finns där är det en kollektiv plikt för muslimerna i samma stad att se till detta.
- Den döde måste tvättas. Män tvättas av män och kvinnor tvättas av kvinnor. Ett barn kan tvättas av både män och kvinnor. Man tvättar hela kroppen med rent vatten och tvål eller schampo. Under tvagningen ska man hela tiden täcka kroppen från halsen och neråt.
- Hela kroppen kläs efter tvagningen i en enkel svepning, helst av vitt tyg. Det brukar vara bomullstyg. Svepningen täcker hela kroppen och huvudet. Den döde bär inga smycken eller kläder – bara svepningen.
- I praktiken muslimer använder inte kistor. Den döde bärs på en bår. Man utför en speciell bön för den döde. Bönen sker i moskén eller utomhus. Bönen tar ungefär tre minuter.
- Det är bra om så många som möjligt deltar, men bönen kan utföras av bara en enda person.
- Efter bönen bärs den döde på en bår till begravningsplatsen och de som deltagit i bönen går med i begravningsståget till gravplatsen.
- Kroppen begravs liggande på höger sida med ansiktet vänt mot Mecka, (som muslimer gör när de ber de fem dagliga böner). När graven har stängts ber var och en enskilt för den döde. Det ger stor belöning att delta i begravningsbönen och gå med i begravningsståget.

○ Normalt sker begravningen samma dag eller dagen efter. Tyvärr är det mycket byråkrati och ingen brådska här i Sverige vilket gör att begravningen här få vänta flera dagar, ibland en vecka eller mer.

○ Det finns en stark uppmaning till muslimer att besöka familjen, som förlorat en anhörig, för att visa sitt deltagande. Grannar, släktingar och vänner uppmanas att laga mat åt familjen de första dagarna. Familjen som har sorg ska inte behöva tänka på matlagning och de förväntas inte bjuda besökare på någonting, förutom kanske te eller kaffe.

DÖDSBEGREPPET

Ur ett islamiskt perspektiv är en människa död när själen lämnar kroppen. Begreppen "hjärndöd" är främmande inom islam, däremot betraktas människan död om det är helt säkert att hjärnan och hjärtat har slutat fungera, enligt de islamiska rätt skolorna.

SJÄLMORD

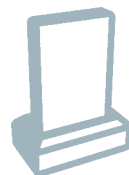
Själv mord i sig är en tragedi för den som begår själv mord såväl som för dennes anhöriga. Den muslimska traditionen betonar livets helgd. Detta innebär att ingen har rätt att ta ett liv. Här talar man även om att det egna livet är en gåva som måste förvaltas och respekteras. Koranen säger: "och låt inte era egna händer medverka till er undergång" (Koranen, kapitel 2, vers 195).

Denna tanke torde ligga djupt rotat i de flesta av oss, oavsett livsåskådning. Därför är det viktigt att förstå att den som begår eller försöker begå själv mord med stor sannolikhet mår väldigt dåligt. Det kan hända att den som försökt begå själv mord, alternativt anhöriga eller vänner, moraliserar kring handlingen, eftersom man har vissa uppfattningar om själv mord. Den typen av förmaningar är dock till föga hjälp i en sådan situation. Här är det istället viktigt att hjälpa den enskilde såväl som övriga drabbade att se det mänskliga tillståndet.

OBDUKTION

Utifrån ett generellt islamisk synsätt skall obduktion endast ske undantagsvis, det vill säga om det är nödvändigt för medicinsk forskning som syftar till att minska lidandet för andra, eller när det föreligger misstanke om brott eller när det är fråga om någon mycket sällsynt sjukdom. Efter obduktionen måste kroppen återställas och alla organ placeras tillbaka i den avlidnes kropp.

Balsamering accepteras endast då det är nödvändigt för transport till utlandet. För både balsamering och obduktion gäller att inga organ får avlägsnas från kroppen.

TRANSPLANTATION

Transplantationer är tillåtna enligt de islamiska rätt skolorna i de fall då patientens liv kan räddas med ett nytt organ, och donatorn eller anhöriga till denne har gett sitt tillstånd. Allt som räddar liv och botar sjukdom är tillåtet enligt islam, såvida det inte innehåller något, eller innebär något, som är helt förbjudet.

KREMERING

Ur islamiskt religiöst perspektiv får en avliden person inte kremas. Avliden kropp är integrerad del av begravningsbön där den grundläggande principen är att följa profetens praxis. Kroppen skall tvättas i enlighet med en given ritual, svepas för att sedan begravas.

TVAGNING OCH SVEPNING AV DE AVLIDNA

Tvagning och svepning är obligatorisk. Det är familjens plikt och plikt av de efterkommande. I dagens samhälle är det imamer och kunniga personer inom föreningar/församlingar som utför tvagningar och svepning av de avlidna.

PÅ BEGRAVNINGSPLATSEN

En avliden muslim skall begravas och begravningen skall ske på en muslimsk begravningsplats. De som sänker ned den döde i graven skall i första hand vara anhöriga till den döde. Den döde skall ligga på höger sida i graven, med ansiktet vänt mot Mecka. Det är önskvärt att anhöriga och andra närvarande deltar i nedläggningen med att kasta jord på graven. Graven skall markeras med en gravsten för att kännas igen av de anhöriga. Man får inte gräva upp en grav om det inte finns särskilda skäl till det, såsom för rättsmedicinsk undersökning eller dylikt.

Alla Guds profeter uppmanade sina folk att dyrka Gud och tro på livet efter detta. Detta är anledningen till att alla Guds profeter vädjade till människornas etiska, moraliska och rationella medvetande, d v s:

"Hon (människan), tillämpar en liknelse på Oss och glömmer att hon [själv] är skapad och frågar: "Vem kan ge liv åt förmultnade ben?". Säg: "Han som först skapade dem skall ge dem [nytt] liv, eftersom Han har kunskapen om allt skapande; (Ya-Sin - 78-81).

Det kommer en dag när hela universum kommer att förstöras och då kommer också de döda att återuppstå för att ställas till svars inför Gud. Denna dag kommer att vara början på det eviga livet.

ANDLIG VÅRD PÅ SVENSKA SJUKHUS

Alla människor har någon gång under sitt liv kontakt med sjukvården. Det kan handla om tillfälliga sjukdomar, plötsliga olyckor eller långvariga problem. Det kan vara fysiska och psykiska åkommor. Det kan vara vi själva som drabbas eller någon oss närstående, vår familj. Vi möter också sjukvården vid livets stora skeden som födelse och död.

I dessa omvälvande stunder finns ett behov av andligt och religiöst stöd. En benämning för detta för andlig vård. I Sverige har Svenska kyrkan och frikyrkorna lång erfarenhet av detta arbete. På sjukhusen går kyrkornas gemensamma arbete med andlig vård under namnet Sjukhuskyrkan. I takt med att Sverige förändras och blir mer mångreligiöst finns ett behov av att den andliga vården också förändras och inkluderar representanter från fler trossamfund.

ANDLIG VÅRD BYGGER PÅ IDEELLA KRAFTER

De frivilliga krafterna utgör en stor del av den andliga vården idag. Detta innebär att någon i församlingen besöker den sjuke när den behöver stöd i sjukvården. Detta kallas medlemsvård eller församlingsvård.

Det finns också professionella och avlönade personer inom den andliga vården. Ett exempel på detta är Svenska kyrkans sjukhu-präster vars tjänster bekostas av kyrkans medlemmar. Det är trossamfunden som bär ansvar för att erbjuda andlig vård på sjuk-husen. Trossamfunden bekostar också till största del tjänsterna – ibland med bidrag från staten. Sjukhusen erbjuder möjlighet för trossamfunden att verka på sjukhusen, men hänsyn måste tas till hur sjukhuset fungerar för övrigt och till regler som finns där.

MUSLIMSK ANDLIG VÅRD — VAD ÄR DET?

Muslimsk andlig vård innebär att imamer och frivilliga från muslimska församlingar finns till för patienter, personal och anhöriga när de behöver:

- Samtal- och krisstöd
- Hjälp med olika former av religiös stöd såsom koranläsning, personlig förbön (du'a), välsignelse av nyfödda barn och liknande.
- Stödjer omhändertagandet av avlidna
- Anordna gemensamma bönestunder

Utöver det rent religiösa stödet är tanken att de muslimska kontaktpersonerna kan bidra med kunskap om de olika kulturer, traditioner och språk som muslimer i Sverige bär med sig. Detta är mycket viktigt då muslimerna i Sverige har sina rötter i många olika länder och kulturer.

MUSLIMSKA SJUKHUSKOORDINATÖRER OCH SJUKHUSIMAMER I TJÄNST

Det finns i dagsläget tolv personer som är avlönade för att förstärka samarbetet mellan sjukhusen och de muslimska föreningarna på olika orter i Sverige. Personerna kallas sjukhuskoordinatörer och är själva muslimer.

Koordinatorernas uppdrag är att vara länken mellan sjukhusen i Sverige och de muslimska församlingarna. Det innebär att koordinatörerna skall skriva listor där det finns kontaktoppgifter till imamer och andra frivilliga från de muslimska församlingarna. Vid behov kan dessa personer

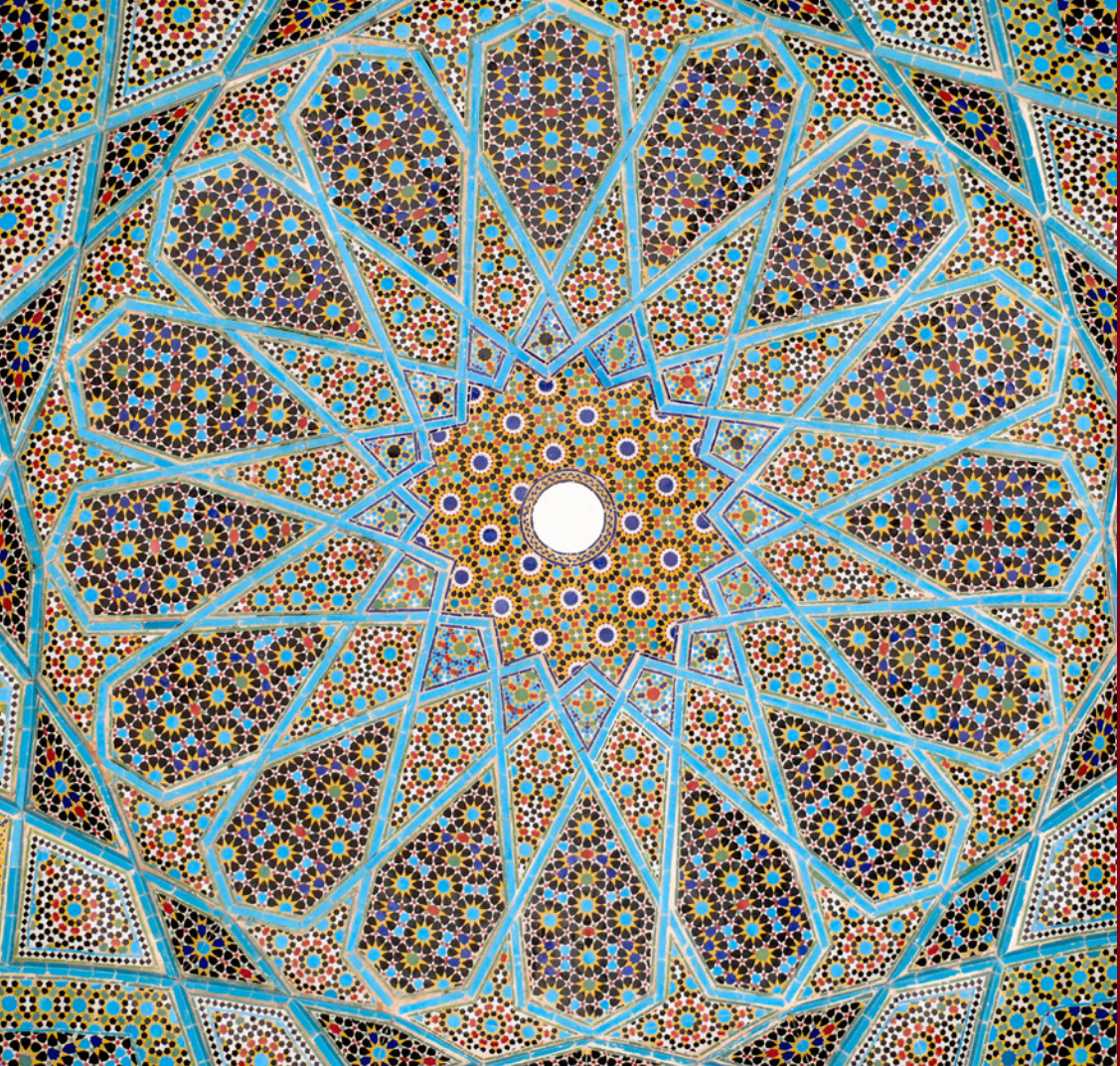

(kontaktpersoner) kallas in till sjukhusen. Kontaktpersonerna arbetar ideellt. Koordinatörerna har också uppgiften att informera sjukhuspersonalen om islam och de olika regler, ritualer och seder som finns och samråda om hur man på bästa sätt kan tillmötesgå patienternas behov. Koordinatörerna besöker också själv sjukhus vid behov och ser till att det finns Koranböcker och andra nödvändiga material på sjukhuset. Koordinatörernas är bundna till tystnadsplikt i sin roll som sjukhuskoordinatör.

På tre orter i Sverige finns det idag också stationerade sjukhusimamer - i Stockholm, Göteborg och Skövde. Deras uppgifter liknar koordinatörernas men de har också regelbundna mottagningstider på sjukhuset.

För information om den muslimska andliga vården inom hälso- och sjukvården kan man besöka www.muslimsksjukhuskoordinator.se. Här finns också kontaktuppgifter till sjukhuskoordinatorer och sjukhusimamer som idag finns på följande orter: Umeå, Uppsala, Stockholm, Linköping, Göteborg, Malmö, Helsingborg, Skövde och Örebro.

Uppbyggnaden av den muslimska andliga vården sker i samverkan med Myndigheten för stöd till trossamfund (SST).

Din muslimska patient

– INFORMATION TILL DIG SOM VÅRDAR
PATIENTER MED ISLAMISK TRO

Detta dokument är framtaget av arbetsgruppen för den muslimska andliga vården i sjukvården. Denna grupp är utsedd av de muslimska riksorganisationerna inom det Islamiska samarbetsrådet (ISR).